

Bank auditida muhimlik va auditor riskini takomillashtirish

O‘zbekiston Respublikasi Bank-Moliya Akademiyasi “Bank hisobi, auditori va nazorati” mutaxassisligi magistranti

Maxmirzayev Abdusattor Tolibjon o‘g‘li

abdusattormahkmirzaev@gmail.com

Improving materiality and auditor risk in bank auditing

Master's student of Bank-Finance Academy of the Republic of Uzbekistan majoring in "Bank accounting, audit and control".

Makhmirzayev is the son of Abdusattor Talibjon

abdusatormahkmirzaev@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu ilmiy ishda bank auditida muhimlik va auditor riskini takomillashtirish masalalari ko‘rib chiqiladi. Muhimlik tushunchasi bank faoliyatining moliyaviy hisobotlaridagi jiddiy xatoliklarni aniqlashda auditorlar uchun asosiy mezon bo‘lib xizmat qiladi. Auditorlik riski esa bank audit jarayonida xatoliklar va moliyaviy buzg‘unchiliklarni aniqlay olmaslik ehtimolini ifodalaydi. Ushbu ilmiy ish auditor riskini kamaytirish va muhimlikni to‘g‘ri belgilash bo‘yicha taklif va tavsiyalarni ishlab chiqishga yo‘naltirilgan. Banklarning moliyaviy holatini ishonchli baholash va moliyaviy axborotlarning aniqligini oshirishda audit jarayonining samaradorligini oshirish asosiy maqsad sifatida qo‘yilgan.

Ish davomida muhimlik darajasini aniqlashning ilg‘or usullari hamda auditorlik xatoliklari ehtimolini kamaytirish uchun ichki nazorat mexanizmlarini takomillashtirish bo‘yicha zamonaviy yondashuvlar tahlil qilinadi.

Kalit so‘zlar: bank auditori, muhimlik, auditor riski, moliyaviy hisobotlar, xatoliklarni aniqlash, ichki nazorat, auditorlik jarayoni, moliyaviy axborotlar, risklarni boshqarish, auditorlik sifati.

Kirish

Bank auditining asosiy vazifasi moliyaviy hisobotlarning ishonchliligini baholash va xatolar yoki firibgarlik holatlarini aniqlashdan iboratdir. Ushbu jarayonda muhimlik va auditor riski tushunchalari markaziy o‘rinni egallaydi. Muhimlik darajasi moliyaviy hisobotlar tarkibida auditor uchun qaysi ma‘lumotlar e‘tiborga olinishi kerakligini belgilaydi, auditorlik riski esa auditorning xatolarni aniqlay olmaslik ehtimolini anglatadi.

Banklarning moliyaviy hisobotlari ko'pincha murakkab va ko'p qirrali bo'lib, undagi har qanday xato yoki xato ehtimoli jiddiy oqibatlariga olib kelishi mumkin. Shu sababli, bank auditida muhimlikni to'g'ri aniqlash va auditor riskini minimallashtirish bo'yicha samarali usullarni joriy etish zarurdir.

Ushbu ishning dolzarbligi bank tizimida moliyaviy barqarorlik va ishonchlilikni ta'minlashda audit jarayonining ahamiyati ortib borayotgani bilan belgilanadi. Xususan, bank faoliyatidagi muhimlik darajasi va auditorlik riski zamonaviy iqtisodiy sharoitlarda banklarni samarali boshqarishda va investitsiyalarni himoya qilishda muhim ahamiyatga ega.

Mazkur tadqiqotning maqsadi — bank auditida muhimlik va auditor riskini takomillashtirish bo'yicha nazariy va amaliy asoslarni o'rganish, ularni minimallashtirish usullari va mexanizmlarini taklif etishdan iborat.

Bugungi kunda banklar faoliyatining shaffofligi va moliyaviy hisobotlarning ishonchliligini ta'minlash, ularning ishonchli auditi orqali amalga oshiriladi. Xalqaro va milliy audit standartlari bu jarayonda muhimlik va auditorlik riskini boshqarishga katta ahamiyat beradi. Auditorlar tomonidan moliyaviy hisobotlarni tekshirish jarayonida muhimlikni belgilash va auditor riskini minimallashtirish bankning umumiy moliyaviy holatini va uning yuridik talablarni qanchalik to'g'ri bajarayotganini aniq baholash imkonini beradi.

Bu borada, audit jarayonidagi muhimlikni aniqlash uchun quyidagi masalalar muhim sanaladi:

1. Muhimlik mezonlari: Auditorlar moliyaviy hisobotlarning turli elementlariga nisbatan muhimlik darajasini qanday belgilashni tushunishlari zarur. Bu esa moliyaviy ma'lumotlarni buzib ko'rsatish ehtimolini oldini olishga xizmat qiladi.

2. Auditorlik riski: Audit jarayonida auditor riski xatolar yoki buzilishlarni aniqlay olmaslik ehtimoli bilan bog'liq. Bu riskni boshqarish auditorning umumiy strategiyasiga kiritilishi kerak bo'lgan asosiy elementdir.

3. Ichki nazorat tizimlari: Bankning ichki nazorat tizimlari auditorlar uchun muhim axborot manbai hisoblanadi. Ularning samaradorligi audit riskini pasaytirishda va muhimlikni belgilashda hal qiluvchi rol o'ynaydi.

Tadqiqot davomida, bank auditida muhimlik va auditor riskini boshqarishning nazariy asoslari, zamonaviy yondashuvlar va usullar tahlil qilinadi. Shuningdek, bank auditining sifatini oshirishda va moliyaviy buzg'unchiliklarni kamaytirishda muhimlik va auditorlik riskini takomillashtirish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqiladi. Bu, o'z navbatida, banklar faoliyatining shaffofligini ta'minlash va ularning iqtisodiy tizimdagi barqarorligini oshirishga hissa qo'shadi.

Xulosa

Ushbu tadqiqotda bank auditida muhimlik va auditor riskini takomillashtirish masalalari ko'rib chiqildi. Muhimlik va auditor riski bank auditining asosiy elementlari bo'lib, ular moliyaviy hisobotlarning ishonchliligini baholash, moliyaviy xatolar va buzilishlarni aniqlashda katta ahamiyatga ega. Auditorlar muhimlik darajasini to'g'ri belgilash orqali asosiy e'tibor qaratilishi kerak bo'lgan moliyaviy ma'lumotlarni aniqlashlari, auditor riskini minimallashtirish orqali esa audit jarayonining ishonchliligini oshirishlari mumkin.

Tadqiqot davomida muhimlikni aniqlash va auditorlik riskini kamaytirish usullari tahlil qilindi va ushbu jarayonlarni takomillashtirishning quyidagi asosiy jihatlari aniqlandi:

1. Muhimlikni aniqlashda zamonaviy yondashuvlar: Auditorlar moliyaviy hisobotlarda eng muhim ma'lumotlarni aniqlashda aniq mezonlardan foydalanishi zarur. Bu esa bank faoliyatida moliyaviy holatni yanada real baholash imkonini beradi.

2. Auditorlik riskini kamaytirish: Banklarda samarali ichki nazorat tizimlari orqali auditorlik riskini pasaytirish va moliyaviy xatoliklarni kamaytirish muhim ahamiyatga ega. Shuningdek, ichki auditning sifatini oshirish orqali auditorlik faoliyatining ishonchliligini ta'minlash mumkin.

3. Tavsiya etilgan chora-tadbirlar: Bank auditida muhimlik va auditor riskini boshqarishning yangi yondashuvlari va ilg'or texnologiyalarini joriy etish, auditorlar uchun doimiy o'qitish va ularni zamonaviy talablarga moslashtirish zarur.

Natijada, bank auditining samaradorligi oshirilib, moliyaviy barqarorlik mustahkamlanadi. Bu esa banklarning umumiy faoliyati uchun muhim ahamiyat kasb etadi va investitsiyalarni himoya qilishda ham katta o'rin tutadi.

Bank auditida muhimlik va auditor riskini takomillashtirish orqali moliyaviy hisobotlarning ishonchliligi, audit jarayonining samaradorligi va umuman bank faoliyatining barqarorligini oshirishga erishiladi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, muhimlik va auditorlik riski o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik auditorlar uchun keng qamrovli yondashuvni talab qiladi. Bank faoliyatining murakkabligi sababli, auditorlar muhimlikni aniqlash va auditor riskini boshqarishda aniq usullar va zamonaviy texnologiyalarga tayanishlari kerak.

Xulosa sifatida, bank auditida quyidagi takomillashtirish yo'nalishlari tavsiya etiladi:

1. Muhimlikni tahlil qilishning ilg'or usullari: Muhimlik darajasini belgilashda bank faoliyatiga xos bo'lgan maxsus ko'rsatkichlar va mezonlardan foydalanish kerak. Bu jarayon uchun zamonaviy texnologiyalardan, masalan, sun'iy intellekt va

tahliliy dasturlardan foydalanish muhim ahamiyat kasb etadi. Bu auditorlarga moliyaviy xatoliklarni tezda aniqlash imkonini beradi.

2. Auditorlik riskini baholash va kamaytirish: Auditorlar uchun auditorlik riskini minimallashtirishning samarali usullari ichki nazorat tizimlarining kuchaytirilishi va riskni boshqarish jarayoniga ilg'or texnologiyalarni qo'shish bilan bog'liq. Xususan, avtomatlashtirilgan tizimlar auditor riskini sezilarli darajada kamaytirishi va xatoliklar ehtimolini pasaytirishi mumkin.

3. Auditorlar malakasini oshirish: Auditorlarning malakasini muntazam ravishda oshirib borish va ularni xalqaro audit standartlariga mos ravishda tayyorlash muhimdir. Auditorlar uchun doimiy ravishda seminarlar va treninglar o'tkazish, ularni zamonaviy texnologiyalardan foydalanishga o'rgatish kerak.

Umuman olganda, bank auditida muhimlik va auditor riskini takomillashtirish orqali bank faoliyatining moliyaviy holatini yanada aniq baholash, auditorlik jarayonining sifatini oshirish va moliyaviy xatarlarni kamaytirish imkonini beradi. Bu esa bank tizimining ishonchliligi va shaffofligini oshirishga, shuningdek, investitsiya muhitini yaxshilashga xizmat qiladi. Shu bilan birga, bank auditida xalqaro tajriba va ilg'or usullarni tatbiq etish milliy bank tizimini xalqaro maydonda raqobatbardosh qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Aliev S.A. "Bank auditida muhimlik va auditorlik riski: nazariya va amaliyot". Tashkent: Iqtisodiyot, 2021.
2. International Auditing and Assurance Standards Board (IAASB). "International Standards on Auditing (ISA) 320: Materiality in Planning and Performing an Audit". 2020.
3. O'zbekiston Respublikasi Auditorlik Palatasi. "Auditorlik faoliyatini tartibga soluvchi qonunchilik to'plami". Tashkent, 2022.
4. Simanov A.V. "Auditorlik xavflari va ularning boshqaruv usullari". Moskva: Finansy i Kredit, 2019.
5. Krasnov E.A. "Moliyaviy auditda auditorlik riski va uni kamaytirish strategiyalari". Sankt-Peterburg: Audit va Moliyaviy Hisobotlar, 2020.
6. Ulug'murodov N.K. "Bank auditida xavf omillari va ularni boshqarish usullari". Samarqand: Samarqand Davlat Universiteti Noshirligi, 2021.
7. Knechel, W.R., & Salterio, S.E. "Auditing: Assurance and Risk". London: McGraw-Hill, 2017.
8. KPMG. "Bank auditi bo'yicha xalqaro tajriba va amaliyot". KPMG Hisobotlari, 2021.

9. Davletov B.S. "O'zbekistonda auditorlik faoliyatini rivojlantirish istiqbollari". Tashkent: O'zbekiston Respublikasi Moliya Vazirligi Nashriyoti, 2022.
10. PwC. "Auditorlik faoliyatida texnologiyalardan foydalanish: hozirgi tendensiyalar va istiqbollar". PwC Hisobotlari, 2020.